

AİLE EĞİTİMİ VE KORUNMASI AMAÇLI AİLE VAKIFLARI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Suat BALLAR

8 Eylül 1994 tarihli Hürriyet Gazetesi'nde yayınlanan "Yaşasın Yeni Aile" başlıklı yazıda "Aile... Toplumların en küçük birimi. Çekirdek bir devlet. Anne evin her türlü işinden sorumlu. Baba, ailenin ekonomik gereksinmelerini karşılamakla yükümlü. Çocuklar, varsa büyükanne ve büyükbaba da hazır yiyici... Bir kuş, kedi ya da köpek de aileyi tamamlayan unsurlar olabilir... Yüzyıllar boyunca, ailenin bu tablosu değişmedi. Ama günümüzde, durum çok farklı. Artık anne evin her türlü sorumluluğunu üstlenmiyor. Genellikle o da evin erkeği gibi sabahleyin evinden çıkıp işyerine gidiyor. Aileye ekonomik katkıda bulunmak için canla başla çalışıyor." deniliyor ve özetle şu sonuca varılıyor, "Ailelerin görüntüsü inanılmayacak derecede değişti. Yuva, tüm sorumlulukların bütün bireyleri tarafından paylaşıldığı bir ortam kimliğine bürünüyor."

Konumuza çok uygun düşen tanımlamayı paylaşmamak mümkün değil. Aile kavramının yüzyıllar boyunca sahip olduğu ögeler doğrultusunda hemen hemen benzer tanımlamaları bulabilirken yirminci yüzyılın son çeyrek bölümünde aile kavramında yeni boyutlara ulaşıldığını saptıyabiliyoruz. Artık ailenin eski aile olmadığını ve ailenin eğitimi ile korunmasında yeni olanakların ve faktörlerin ortaya çıktığını görebiliyoruz. Bu noktaya nasıl geldik, yeni aile kavramını hangi ögeler oluşturuyor, yeni ailenin eğitim ve korunmasına ilişkin gereksinimleri nelerdir ve nihayet yeni ailenin eğitim ve korunmasını sağlayacak kural ve yöntemler ne olacaktır? Bu soruların yanıtlarını aşağıdaki bölümlerde bulmaya çalışacağız.

I. AİLE

Aileyi oluşturan bireyler dönemlere, bölgelere, sosyal ve ekonomik yapıya göre değişmektedir. Geniş aile, bir aile reisinin başkanlığında eş, çocuk, torun, gelin, damat, amca, dayı, hala ve teyzelerden oluşmaktadır. Ailenin ataerkil ya da anaerkil oluşuna göre onu meydana getiren bireyler de değişmektedir. Dar ya da çekirdek aile ise bir karı-koca ile çocuklardan meydana gelmektedir. Ailedeki egemenliğin baba ya da annede oluşuna göre aileler ikiye ayrılmaktadır. Baba egemenliğine dayanan, onun çocuk ve yakınlarını içine alan aileye ataerkil (pederşâhî-patriarcal), anne egemenliğine dayanan, onun çocuk ve yakınlarının oluşturduğu aileye de anaerkil (mâderşâhî-matriarcal) aile denilmiştir.

Ülkelere ve dinlere göre aileye ilişkin tanımlamaları aşağıda gösterildiği üzere özetleyebiliriz.

1) Roma'da aile dinsel, ekonomik ve sosyal bir birimdir. Roma'da aile biri geniş diğeri dar olmak üzere iki gruba ayrılıyordu. Geniş anlamda aile ortak bir atadan erkek evlâtlar yoluyla gelen tüm bireyleri içine alır. Aile başkanının ölümünden sonra erkek evlâtların meydana getirdikleri birimler de dar anlamda aileyi oluştururlar. Bu tür ailede genel bir kan hısımlığı değil, sadece erkek aracılığıyla sağlanan kan hısımlığı önemlidir.

Roma'da aile ataerkil bir ailedir. Tüm güç ve yetki aile başkanında (pater familias) toplanmıştır. Bir anlamda "pater familias" ailenin başkanı, hâkimi ve rahibidir.

2) Bizans'da iç yapının temel birimi olan aile biyolojik, toplumsal ve ekonomik bir kurumdur. Gerek başkent Konstantinopolis'te, gerek imparatorluğun geri kalan yörelerinde rastlanan en yaygın aile türü karı, koca ve çocuklardan oluşan çekirdek (nükleer) ailedir. Bu aile türünün yaygınlığının başlıca nedenleri arasında

Bizans miras yasalarında, ortaçağ Avrupa'sındakinin aksine, büyük evlat hakkının var olmayıp aile servetinin çocuklar arasında (kızlar da dahil olmak üzere) eşit olarak paylaşılması gelir.

3) Araplar'da cahiliye dönemi Arapları'nda ailenin bağımsız bir varlığı olduğunu söylemek güçtür. Gerçekte o bağlı bulunduğu kabilenin bir parçasıdır. Zira bu toplumda bir ailenin üyesi olmaktan çok bir kabilenin üyesi olmak değer taşımaktadır. Kabile âdeta büyük bir aile gibidir. O dönemde aile koca, eş ya da eşler, çocuklar ve kölelerden oluşmaktaydı. Bu yönüyle eski Arap ailesi ataerkil bir ailedir.

4) Türkler'de ailenin de çağdaşı birçok toplumdaki gibi ataerkil bir yapıda olduğu görülmektedir. Yalnız bu ataerkil aile yapısı Yahudilerde ya da Roma toplumunda olduğu gibi aile başkanına geniş yetkiler veren, eş ve çocukları âdeta bir mülkiyet ilişkisiyle babaya bağlayan bir aile değildir.

5) Yahudilik'te aile sadece sosyal değil, aynı zamanda dinsel bir topluluktur. Geleneksel tapınmayı koruyan ve onu yeni kuşaklara aktarma görevini üstlenen aile ve onun başkanı olan babadır. Yahudi ailesi asıl olarak ataerkil bir aile ise de en eski dönemlerde anaerkil ailenin var olduğu, sonra yerini babanın üstünlüğüne bıraktığı söylenebilir. Ataerkil olan Yahudi ailesi aynı zamanda geniş bir ailedir. Sadece kan ve sıhrî hısımları değil, köle, cariye ve hizmetçileri de içine alır.

6) Hıristiyanlık'ta aile yapısı Yahudi ailesinden çok farklı değildir. Aslında İncil'de de belirtildiği gibi Hz. İsa önceki dinsel kuralları kaldırmak için değil, tamamlamak için gelmiştir. Hıristiyanlık aileyi sosyal ya da uygar bir kurum olarak değil, tümüyle dinsel bir kurum olarak kabul etmektedir. Bu bir ölçüde Yahudilik'teki maddeci anlayışa bir tepkidir. Hz. İsa'ya göre aile bireyleri arasındaki ilişki insanla Tanrı arasındaki ilişkinin bir aynası ve insanın ruhsal-mânevi alandaki gelişmesinin vazgeçilmez bir ögesidir. Yahudilik'te olduğu gibi Hıristiyanlık'ta da aile kocanın egemenliğine dayanan bir ailedir. Mesih kilisenen başı olduğu gibi erkek de ailenin başıdır. Hatta kadın kocasına, Tanrısına bağlı olduğu gibi bağlı olacaktır.

7) İslâm'da aile Hıristiyanlık'ta olduğu gibi tümüyle dinsel bir kurum değilse bile yine de bu birliğe büyük önem verilmiş ve insanların aile kurmaları türlü âyet ve hadislerle özendirilmiştir. Çünkü aile hem kişinin huzur bulduğu bir ortam, hem neslin sürdürülmesi için bir neden, hem de kişiyi dince günah sayılan türlü kötülüklerden alıkoyan bir araçtır. *"İçinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp aranızda muhabbet ve rahmet var etmesi O'nun varlığının belgelerindedir. Bunda düşünen insanlar için dersler vardır."*

Birçok toplumlarda olduğu gibi İslâm aile yapısı da ataerkindir. Aile başkanının onu oluşturan bireyler üzerindeki yetkisi öncekilere oranla son derece sınırlıdır. Kocanın karısı üzerindeki yetkileri de aile birliğini sürdürme ilkesine yöneliktir ve bununla sınırlıdır. İslâm'da aile asıl olarak tek evlilik (monogami) üzerine kurulmuştur. Fakat belirli durumlarda kocanın dörde kadar evlenmesine olanak tanınmış olup ancak bu bir emir değil, belirli koşullarla başvuru olan bir izindir.

8) Türk Medeni Kanunu'nda önce dar kapsamda karı-koca ilişkisi ele alınarak, evlilik birliği denilen bu ilişkiyi düzenleyici kurallar konulmuş ve doğuşundan sona erişine kadar bu birlik içindeki ilişkiler düzenlenmiştir. Daha geniş anlamda ana-baba ve çocukların birbirine karşı olan hak ve görevleri ile çocukları yetiştirmek için ana-babaya tanınmış olan hak ve yetkiler ayrıntılı olarak belirtilmiş ve çocukların korunmasına yönelik birçok hükümler konulmuştur.

En geniş anlamda aile 318. maddede anlatılmış ve *"Aile halinde yaşayan müteaddit kimseler üzerinde ev reisliği, kanuna veya akde veya örfe göre reis olan kimseye aittir. Reislik hakkı, kan veya sıhrî hısımların sıfatıyla yahut işçi, çırak amelede olduğu gibi bir akid sebebiyle, birlikte yaşayanların kâffesi üzerinde caridir"* denilerek bu en geniş anlamdaki aile çevresine yalnız hısımlar değil, birlikte yaşayan işçi ve çıraklar da alınmıştır.

Türk Medeni Kanunu'nun sözkonusu hükmünün bugünün çekirdek ailesine uyduğunu söylemek kuşkusuz mümkün görülmemektedir.

II. AİLE HUKUKU

Ailenin, toplum içinde siyasal, sosyal ve ekonomik bir bütünlüğü bulunmaktadır. Siyasal bütünlük, aile bireylerini dışarıdan gelebilecek her türlü tehlikelere, saldırılara ve engellemelere karşı korumak; sosyal bütünlük, sağlık, eğitim, dayanışma ve yardımlaşmaya ilişkin önlemleri almak; ekonomik bütünlük ise aile bireylerinin geçim, barınma ve yaşamlarını en iyi biçimde sürdürmeye yönelik gereksinimlerini karşılamak olarak tanımlanabilir.

Ortaçağda aileler soyluluk ve ayrıcalıklarına göre ayrılmış, tüm yönetim görevleri soylu ailelerin bireylerine tanınmış olduğu için üstün ve köklü ailelerin siyasal önemi bulunuyordu. Ailenin ekonomik bütünlüğü ise Ortaçağda henüz devam etmekte idi. Ancak Fransız İhtilâlinde sonra insanı siyasal, ekonomik ve kişisel kısıtlamalardan kurtaran bireycilik (individualisme) ilkesi doğrultusunda aile ayrıcalıkları ortadan kaldırılmış ve insanlar arasında hukuksal eşitlik ilkesi egemen olmuştur. İnsanın ekonomik özgürlüğü de temel ilke olarak kabul edildiğinden, birey aile bağlarından kurtularak kişisel ve ekonomik bakımlardan özgür duruma gelmiş-

tir. Bu gelişmelere paralel olarak yeni sosyal gereksinimler karşısında bireyin aile içindeki yeni ve bağımsız durumuna göre hukuk kuralları koymak zorunluğu doğmuş ve Yeniçağın kanunkoyucuları bu zorunluğa uyum durumunda kalmışlardır. Gerçi bugün de aile bir topluluktur; yalnız bunun çevresi değişmiş, daha dar bir çevrede, birbirine daha sıkı bağlarla bağlı insanlardan yani ana, baba ve küçük çocuklarından oluşan yeni aile tipi doğmuştur.

Tüm bu konular ve ortaya konulan kurallar aile hukukunun başlangıçtaki kaynaklarını oluşturmuştur. Osmanlı hukukunda, ailenin hukukî yapısı ile bu ilişkiden doğan hak ve borçlar, fıkıhın münâkehât (nikahla ilgili konular) bölümünde ele alınmış ve işlenmiştir. Klasik fıkıh kitaplarında, konular ibâdât (Tanrının buyruklarını yerine getirme), muâmelât (işlemler) ve ukûbât (cezalar) ana bölümleri içinde incelenmiştir. Münâkehât bu sistematik içerisinde genel olarak ibâdât ve muâmelât arasında yer alır. Bu aile hukukunun hem ibâdetlerle hem de muâmelâta olan yakın ilişkisi nedeniyledir.

Ailenin hukuksal ve toplumsal önemi, herşeyden önce Türk Anayasasında buna yer verilmiş olmasında görülmektedir. Anayasanın 35 inci maddesine göre "*Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ve öteki kamu tüzel kişileri, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.*" Görülüyor ki, Anayasamız Devlete ve öteki kamu tüzel kişilerine aileyi koruma görevini yüklemiştir. Anayasa bununla da yetinmemiş, 49 uncu maddesinin ikinci fıkrasında, yoksul ya da dar gelirli ailelerin sağlık koşullarına uygun konut gereksinimlerini karşılayıcı önlemler alma görevini devlete yüklemiştir. Buna göre aile bugünkü toplumun temeli, çekirdeğidir; toplum aileye dayanır; aile ise, kişiyi topluma bağlayan en küçük ve aynı zamanda en güçlü bir bağlantı aracıdır.

Türk Medeni Kanunu'nun 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe girmesiyle, Osmanlı Aile Hukukuna ilişkin eski sistem sona ermiş ve yerine kadın-erkek eşitliğine dayanan yeni aile hukuku sistemi kurulmuştur. Bu sistemde aile kurumu doğrudan doğruya devleti de ilgilendiren sosyal bir kurum olarak ele alınmış ve böylece düzenlenmiştir.

III. ZÜRRİ VAKIFLAR (EVLADA VAKIFLAR)

Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önceki dönemlerde aile vakfı niteliğini içeren vakıflar yerine "*zürrî vakıflar*" ya da "*evlâda vakıflar*" toplumda yer almaktaydı. Aile vakıflarından farklı bir konum ve yapıya sahip bulunan "*zürrî vakıflar*"da, doğrudan vakfın amacı olmayan çocuklar ve bu hükümde olan furuun, hizmetlere ayrılan gelirlere artan vakıf net gelirinden yararlanmaları amaçlanıyordu. Diğer bir deyimle vakfeden çocuklarının, çocuklarının çocuklarının ve onların çocuklarının vakfın gelirlerinden, kendisinin dilediği biçimde, yararlanmaları ile birlikte aynı zamanda vakfın gelirlerinden hayri hizmetlerin yapılmasını da öngörüyordu. Belirtilen biçimde karma bir nitelik göstermeyen bir aile vakfında ise, bir malın gelirlerinin özellikle aile bireylerinin gereksinimlerine özgülmesi hedef tutulmaktadır.

Evlada vakıflar ya da zürrî vakıflarda hayri hizmetlerin yanında temel ilke, vakıf gelirlerinin vakfedenin çocukları, çocuklarının çocukları ve onların çocukları arasında hangi ilkeler ve düzenlemeler doğrultusunda dağıtılacağı ve bölüşüleceği idi. Ömer Hilmi Efendi'ye göre "*Bi-nâenaleyh gâlesî vâkıfın evlâdına ve evlâdı evlâdına meşrûta olan vakfın gâlesine vâkıfın batn-ı evvel ve sânide mevcut olan evlâdı mutaasarrıflar iken vâkıfın batn-ı sâlisde dahi evlâdı hâdis olsa anlar dahi gâle-i vakfda batn-ı evvel ve sânide bulunan evlâda müşâkeret iderler.*" Yani "Bu bakımdan geliri vakfedenin çocuklarına ve çocuklarının çocuklarına şart kılınan vakfın geliri vakfedenin ilk kuşakta ve ikinci kuşakta bulunan çocukları yararlanırlarken vakfedenin üçüncü kuşakta dahi çocukları olursa onlar dahi vakfın gelirlerine ilk ve ikinci kuşak çocuklarla birlikte ortak olurlar." Aynı görüşe katılan Ali Himmet Berki de "*Veled lâfzı üç def'a zikredildikte üç batına münhâsır olmayıp bil'umum batınlara şâmil olur.*" Yani "*Çocuklar sözcüğü üç kez belirtildikte üç kuşağa sınırlanmış olmayıp tüm kuşakları kapsar.*" diyerek yoruma açıklık getirmiştir. Bu yorumlara dayanılarak eski vakıf hukukunda düzenlenmiş bulunan zürrî vakıflar, bir malın gelirlerinden yararlanma hakkının aile bireyleri arasında vakfedenin dilediği biçimde kuşaktan kuşağa geçmesini öngörüyordu.

Zürrî vakıfların vakfiyelerinde öngörülen hayri hizmetlere örnek olarak eğitim ve öğretime yönelik okullar yapımı; hayır kurumlarının yapım, bakım ve onarımı; yoksul kimseler için aşevi, huzurevi, hastahane ve sebiller yapımı; kamuya yönelik yol, köprü, kuyu, kabristan, konukevi ve benzeri sosyal tesisler yapımı, onarım ve bakımı bulunmaktadır. Özellikle ailenin eğitim ve korunmasına ilişkin hükümlere ve hizmet konularına yer verilmemesinin, aile bireylerine özgülünen vakıf gelirlerinin yeterli olacağı ve asılolanın topluma yararlı olmak kanısından ileri geldiği sanılmaktadır.

Zürrî vakıflara örnek olarak gösterebileceğimiz Molva Kazasında Uzun Hacı Hüseyin bini İbrahim Vakfı'nın 23 Şevval 1262 tarihli bir vakfiyesinde yer alan ve hayra yönelik hizmetler için harcanacak vakıf gelirlerinden sonra kalacak vakıf geliri için öngörülen hükümde,

"*menafi'i vakf-ı mezkûrden herne fazla baki kalur ise evvelen labisi libas- hayat ol-dukça kendi nefsim vefatımdan sonra ancak tevliyet-i mezkûre vazife-i mersumesiyle evlâdım ve evlâdı evlâdı evlâdım batnen ba'de batnin ve karnen ba'de karnin ve fazla-i vakf-ı mezkûr mecmu' evlâdım ve evlâdı evlâdı evlâdımın beyinlerinde ales-seviyye tevzi' ve taksim oluna*" yani "

den heme kalırsa ilk önce hayatta olduğum sürece kendi canıma; ölümünden sonra ancak sözkonusu vakfın görevli yöneticisinin kararıyla çocuklarıma ve çocuklarının çocuklarının çocuklarına soydan soya ve dönemden döneme olmak üzere sözkonusu vakfın gelir artanı toptan çocuklarım ve çocuklarının çocuklarının çocukları arasında eşit olarak dağıtılsın ve bölünsün" denilmiştir.

IV. AİLE VAKIFLARI

Türk Medeni Kanunu'nun "Aile Vakfı" başlıklı 322. maddesinin birinci fıkrasında yer aldığı biçimiyle "Aile vakıfları, aile bireylerinin eğitim ve öğretimine; barınma ve beslenmelerine; evlenme, çeyiz, doğum ve hastalıklarına; diğer sosyal ve yaşam gereksinimlerine ilişkin gerekli giderimleri sağlayabilmek amacıyla, kişiler ve miras hukukunun koyduğu hükümlere uygun bir biçimde kurulan vakıflardır." Aynı maddenin ikinci fıkrası da "Bir malın ya da hakkın başkalarına geçmemek üzere bir aileye özgülmesine ve aile bireyleri arasında aynı soydan gelenlere kuşaktan kuşağa kalacak biçimde geçmesine ilişkin her türlü tasarruf yasaktır. Böyle bir tasarruf, vakıf kurma yoluyla da yapılamaz" hükmünü içermektedir.

Bilindiği üzere Türk Medeni Kanunu'nun 73 ve izleyen maddelerine göre vakfedenler kendi iradeleri doğrultusunda yasalara, ahlaka ve kamu düzenine aykırı olmayan herhangi bir amaçla vakıf kurabilirlerken aile vakıflarında, amacın ne olabileceğini doğrudan yasa belirtmektedir. Bu hükme göre amaç sadece, bir aileye mensup olanların yetiştirilmeleri ve eğitimleri, iş hayatında gerekli araç ve gereçlere sahip olmaları ve yardıma gereksindikleri takdirde yardım görmeleri ile evlenecekler çeyiz sağlanmasıdır. Aile vakfı ancak bu ya da bunlara benzer amaçlarla kurulabilen özel bir vakıf türü olmaktadır.

Anılan yasa maddesinin ikinci fıkrasında yer alan hüküm ise vakıflara karşı yapılan itirazlardan birini oluşturan ve eski hukukumuzda kabul edilmiş olan vakıf malvarlığı gelirlerinin aile bireyleri arasında, vakfedenin dilediği biçimde örneğin soydan soya, dönemden döneme ve kuşaktan kuşağa olarak düzen anlamını taşıyan "batnen ba'de batnin, karnen ba'de karnin, cilen ba'de cilin ve neslen ba'de neslin" hükmü doğrultusunda dağıtılmasını ve bölüşülmesini öngören zürri vakıfların geçerli olamayacağına ilişkin bulunmaktadır. Nitekim Federal Mahkeme 1947 yılında aldığı bir kararla "Vakıftan yararlanan aile bireylerine düzenli gelirler sağlayan vakıflar geçerli değildir. Hukuka aykırı olup tüzel kişilik kazanamazlar." görüşünü benimsemiştir. Yargıtay'ın kökleşmiş kararlarını göre de "Aile vakfiyle, aile bireylerine gelir sağlanması söz konusu olamaz." Bununla birlikte aile vakıflarına da rastlanmaktadır.

Aile vakıflarına örnek olarak 1965 yılında kurulan "Mümtaz Vakfı" gösterilebilir. Vakfın amacı "eğitim, bilim, kültür gibi kamu yararına hizmet etmek" olup, üstün zekâli ve yetenekli çocukların okutulmasıdır. Bunun yanında vakfedenin "Furuğundan okuma çağında olanlar, ana ve babalarının veya kendilerinin istemeleri halinde test yapılmaksızın bu vakıftan faydalanmak suretiyle okutulacaktır." irâdesi geçince aile bireyleri de yararlanma kapsamına alınmıştır.

V. AİLENİN EĞİTİMİ VE KORUNMASI GEREKSİNİMİ

Ailenin eğitimi ve korunması gereksinimini öngören yasal hükümler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde, Anayasamızda ve yasalarımızda yer almaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 16. maddesinin (c) fıkrasında yer alan hüküm, "Aile, cemiyetin tabii ve temel unsurudur; cemiyet ve devlet tarafından korunmak hakkını haizdir."

Anayasamızın 41. maddesi "Aile, Türk toplumunun temelidir. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile plânlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar." hükmünü içermektedir. Anılan maddenin gerekçesini incelediğimizde,

"Ailenin sosyal yapısının yanı başında bugün millet hayatında oynadığı rol, onun korunması yolunda bir hükmün Anayasa'da yer almasını zorunlu kılmıştır.

Ailenin korunması fikrinin, her şeyden önce Medenî Kanun anlamında evliliklerin kurulmasını yaygınlaştırmak ve kolaylaştırmak olduğu şüphesizdir. Çünkü medenî olmadan bir aileden bahsedilemez.

Aile, ahlâkî bir çevredir.

Aile, toplu yaşamının ilk modeli olarak eğitim, yardımlaşma ve şefkat kaynağıdır.

Millet hayatı bakımından "aile" kutsal bir temeldir.

Bu nedenle, devlet ailenin refahını ve huzurunu koruyacaktır.

Aileler için tanınan vergi indirimleri ve kolaylıkları veya çeşitli yardımlar ailenin refahına hizmet amacı taşır.

Nüfus plânlaması şekil ve kapsamı, sadece ülkenin genel refahını değil, ailenin refahını da ilgilendiren bir konu olması itibarıyla, devletin bu konudaki yetkilerinin amacı maddelerde gösterilmek istenmiştir.

Ailenin korunması yanında, ananın ve çocuğun da korunması hükme bağlanmıştır. Ananın, bu sıfatla korunması mevzuatta esasen yer almıştır.

Çocuğun korunması, genel olarak ifade edilmekle yetinilmiş ve evlilik içi ve dışı çocuklar arasında ayırım gözetilmemesi esası benimsenmiştir. Bu sonuç, esasen "eşitlik ilkesi"nden çıkarılabilir.

Çeşitli Anayasalarda evlilik dışı çocuklar için sevkedilen hükümlere benzer bir düzenleme bu nedenle gereksiz görülmüştür.

Maddede yer alan "eğitim için gerekli önlemlerin alınması" hem genellikle aile hem de ailenin bütün fertleri için konulmuştur.

Devlet sadece çocukların eğitimiyle değil, yetişkinlerin eğitimi çerçevesinde anne ve babaların eğitim ve yetişmesiyle de ilgili önlemleri almak ve teşkilâtı kurmakla yükümlü kılınmıştır.

Madde, kanun koyucuya aileyi milletin temeli olarak koruma, refahı ve huzurunu sağlama ödevini de yüklemektedir."

biçimindeki nedenleri ve gereksinimleri görmekteyiz.

Yukarıda belirtilen Anayasa maddesi hükmü uyarınca hazırlanıp yürürlüğe konulan ve ancak daha sonra iptal edilen 6 Aralık 1989 ve 396 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Aile Araştırma Kurumu'nun amacı "Türk ailesinin bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve sosyal refahının artırılması için gerekli araştırmaları yapmak ve projeler geliştirmek, bunların uygulamaya konulmasını sağlamak, aile ile ilgili bir politikanın oluşmasına yardımcı olmak" biçiminde saptanmıştır. Söz konusu amaç doğrultusunda Kurumun görevlerini,

" a) Ailenin bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve sosyal refahının artırılması için araştırma yapmak veya yaptırmak, bu konuda projeler geliştirerek uygulamaya konulmasını sağlamak,

b) Mevcut aile yapısını, ana, baba, eş ve çocuklar ile akraba ilişkilerinden kaynaklanan problemleri, ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin aile üzerindeki etkilerini araştırmak, bu konularda eğitim programları hazırlamak veya hazırlatmak,

c) Aile geçimsizliğini, çocuk suçlarını ve kötü alışkanlıkları doğuran sebepleri inceleme ve bunların önlenmesi maksadına dönük eğitici programlar hazırlamak veya hazırlatmak,

d) Ailelerin maddi kaynaklarının rasyonel kullanılmasını temin maksadıyla çalışmalar yapmak, bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı ile koordineli olarak eğitim programları hazırlamak veya hazırlatmak,

e) Ailedeki kültürel değişimleri, iç ve dış göçün aile yapısına olan etkilerini araştırmak,

f) Sosyal amaçlı vakıf, dernek, federasyon ve benzeri gönüllü kuruluşlarla işbirliği yapmak, bunların aileye dönük çalışmalarına destek sağlamak,

g) Nüfus ve aile plânlamasının toplumsal etki ve sonuçlarını araştırmak, milli bir politikanın geliştirilmesine yardımcı olmak,

h) Aile sorunları konusunda kamuoyundaki eğilim ve isteklerini tespit etmek amacıyla, özel ve kamu kurum ve kuruluşlarıyla ortak çalışmalar düzenlemek ve uygun görülenleri desteklemek,

i) Yurt dışında çalışan Türk ailelerinin sorunlarını araştırmak."

16 Ağustos 1993 tarih ve 514 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile oluşturulan ve ancak daha sonra iptal edilen "Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı'nın amacında "aileyi korumak ve desteklemek" yer almış ve görevleri arasına "Aileyi korumak ve desteklemek, bu alanda politika ve projeler üretmek, inceleme ve araştırmalar yapmak, yaptırmak" görevi verilmişti.

UNESCO tarafından 1994 yılının "Aile Yılı" olarak kabul edilmesi nedenine dayandırılarak 16-18 Kasım 1994 tarihlerinde Ankara'da Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı'nca düzenlenen Aile Kurultayı'nda "Değişim Sürecinde Aile; Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler" teması doğrultusunda sunulan bildiri-lerde öngörülen ailenin eğitim ve korunmasına ilişkin düşünceler de konumuza katkılar sağlayacak nitelikteydi.

Gelenek ve göreneklerimize baktığımızda ailenin eğitim ve korunmasına ilişkin gereksinimlerinin, topluluğumuzun var olduğu dönemlerden bu yana giderek artan bir biçimde ortaya çıktığı görülmektedir. Aile içerisinde karşılanması mümkün olmayan gereksinimlerin komşuların ve daha da ötesinde mahallenin yardımlarıyla karşılandığı, büyüyün ve zorlaşan gereksinimlerin ise devletten önce kurulmuş bulunan vakıflar aracılığıyla giderildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu gereksinimlerin ise bir insanın yaşaması için gerekli olan her türden maddi ve manevi destekler ile yardımları kapsadığı bilinmektedir.

VI. YENİ BİR AİLE VAKFI TÜRÜ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

1989 yılından bu yana 1994 yılının şu son günlerine kadar geçen beş yıllık süreç içinde kurulan yüzlerce vakıf arasında bir aile vakfına dahi rastlamadığımı söylemek isterim. Resmi Gazete'de yayınlanmakta olan

vakıf duyuruları bir gerçeği kanıtlamakta ve önümüze koymaktadır. O da aile vakıflarına ilişkin yasal düzenlemelerin ve yaşam koşullarının, ne İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde ne de Anayasamızda öngörülen önerilere olanak vermediğidir. "Aile Türk toplumunun temelidir." hükmü doğrultusunda önemli adımlar atılmamış ve hatta eskiye göre gerileme olmuştur. Aile vakıfları da böylesine bir gelişmeye paralel olarak, kurulmuş olanları yaşama çabasına girmişler ve yenilerinin kurulması da ekonomik sıkıntılarla bunalan aileler için düş olmuştur.

Ailenin eğitim ve korunmasında halâ en önemli araç durumunda bulunan aile vakıflarının kişilik ve niteliklerinde yeni bir anlayışa gerek olduğu kuşkusuzdur. Öncelikle yıllardır varlık ve niteliklerini sürdüren *zürri vakıfların* özellik ve hukuksal yapılarını tekrar gözden geçirmek gerektiği kanısındayım. Yapılacak araştırma ve incelemelerde, aile bireylerinin zorunlu gereksinimlerinin karşılanması yanında ayrıca istekleri doğrultusunda harçayabilecekleri bir gelire sahip olmalarının doğalarına ve bencilliklerine uygun düşeceği sonucu elde edilecektir.

Ekonomik koşulların, bilgisizliklerin ve kurulacak bir örgütün yaşatılmasındaki güçlüklerin önemli faktörler olduğu muhakkaktır. Ayrıca Devletin çok önem verdiği bir konuda özendirici önlemlerin eksikliğini gidermekteki kaygısızlığı da yeni aile vakıflarının kurulmasına olanak vermemektedir. Diğer bir önlem ise aile vakıflarının kolayca kuruluşu ile uygulamalarının her aileye ve bireylerine somut yararlar sağlayabilecek özendirici hükümlerin yasalara yerleştirilmesi olacaktır. Özellikle aile ve bireylerinin çağdaş gereksinimlerini de içerecek koşulların benimsenmesi zorunlu görülmelidir.

Bu doğrultuda özetliyebileceğimiz düşünce ve öneriler aşağıda gösterilmiştir.

1) ÖZEL BİR GÖREV ORGANININ OLUŞTURULMASI

Aile vakıflarının geliştirilmesi ve çağdaş gereksinimlere göre hizmet edebilmelerine olanak vermek üzere öncelikle T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü ile T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı'nın ortak kararlarıyla kurulacak bir komisyon aracılığıyla yeni yasal düzenleme taslaklarının hazırlanması; daha sonra aile kurumları temsilcileri, uygulamacılar ve yargıçlar ile öğretim üyelerinin katılacağı genel bir toplantıda çalışmaların değerlendirilmesi yararlı olacaktır.

2) YASAL DÜZENLEMELERE İLİŞKİN ÖNERİLER

Türk Medenî Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden bu yana uygulamada saptanan bilgi ve deneyimlerden yararlanılarak yasalarda yapılması gerekebilecek düşünce ve öneriler aşağıda gösterilmiştir:

2.1) Aile bireylerinin ölümleri halinde bırakacakları mirasın belirli bir oranının, kurulmuş ise, aile vakfı malvarlığına özgülenmesi; özgülenen payın veraset ve intikal vergisinden bağışık tutulması,

2.2) Aile bireylerinin özgüleyecekleri taşınır ve taşınmaz mallar ile vakıf amaç ve hizmet konularına harcanan giderlerin her türlü vergiden bağışık tutulması,

2.3) Vakıftan ayrılmak isteyen aile bireylerine, ancak kendi aile vakıflarını kurmaları halinde yararlanma haklarının kurulacak vakfa transfer hakkının tanınması,

2.4) Aile vakıflarının mahkemeler ve Vakıflar Genel Müdürlüğü nezdinde tescilleri ile birlikte Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı ve ailenin nüfus kütüğüne de şerh edilmesi,

2.5) Aile vakıflarının soya bağlılık esası üzerine birleşebilmeleri olanağının sağlanması.

3) GEREKSİNİMLERE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Aile vakıflarının resmi senetlerinde yer alması gereken ve özellikle çağın gereksinimleri olarak adlandırılabilir öneriler aşağıda gösterilmiştir:

3.1) Ailenin her bireyinin sorumluluğu gözönünde tutularak ailenin eğitim ve korunmasına ilişkin görev ve yetkilerinin ayrı ayrı belirtilmesi,

3.2) Aile bireylerinin engellemelere karşı korunabilmeleri ile güvenliklerine ilişkin önlemlerin konulması,

3.3)* Aile yapısında ekonomik ögenin ağırlığını öngören hükümler ile gelir artışlarını sağlayacak önlemleri içeren yöntemlere yer verilmesi,

3.4) Ailenin sosyal bütünlüğünü sağlayacak biçimde sağlık, eğitim dayanışma ve yardımlaşmayı öngören hükümlerin konulması,

3.5) Ailenin ekonomik bütünlüğünü sağlayacak biçimde bireylerin geçinme, barınma ve yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli hükümlerin konulması,

3.6) Aile ve bireylerinin yaşadığı çevre sorunlarını çözümleyici ve iyileştirici önlemlere ilişkin destek olma ve yardım etme hükümlerinin konulması,

- 3.7) Aile ve nüfus planlamasına ilişkin yol gösterici, uyarıcı ve özendirici hükümlerin konulması,
3.8) Evlilik birliği ve saygınlığı ile aile birliğinin korunması ve sürdürülmesi hükmünün konulması,
3.9) Aile bireylerinin görgülü, terbiyeli, uygar, çevreci ve kurallara bağlı biçimde yetiştirilmelerini ön-
gören ilkelerin konulması,
3.10) Aile bireyleri arasındaki bazı anlaşmazlıkların öncelikle aile vakfı içerisinde çözümlenmesi gerektiği ilkesi ve alınacak kararlara uyulması zorunluğunun konulması,
3.11) Diğer vakıflar ve gönüllü kuruluşlar ile işbirliği içerisinde olmaları gerekliliğinin konulması.

Kuşkusuz yeni bir aile vakfı düzenlemesi sürecine girdiğimizde düşünce ve öneriler çoğalacak, çalışmalar sonucunda en iyileri ile en yararlıları yasallaşma olanağı bulabilecektir. Böyle bir sonuca ulaşabilmekte büyük katkıları olacağına inandığımız Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün XII. Vakıf Haftası çalışmalarından ötürü değerli yöneticilerini kutluyor, şükranlarımızı sunuyoruz.

TARTIŞMA

Oturum Başkanı- Sayın Ballar'a. çok ilginç ve güzel bir çalışma örneği olan bildirimlerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Ayhan DÜRRÜOĞLU- Sayın Konuşmacıya, özellikle bize takdim ettiği yazılarından dolayı da teşekkür ediyorum.

Bu yazıda, şöyle bir madde var: "*Türklerde ailenin de, çağdaşı birçok toplumdaki gibi, ataerkil bir yapıda olduğu görülmektedir. Yalnız, bu ataerkil aile yapısı, Yahudilerde ya da Roma toplumunda olduğu gibi, aile başkanına geniş yetkiler veren, eş ve çocukları âdeta bir mülkiyet ilişkisiyle babaya bağlayan bir aile değildir.*"

Ben, şunu kendilerinden sormak istiyorum: Bu tarif ettikleri ailenin tarihi nereye dayanıyor bilmiyorum; ama, M.Ö 1295 yılında, tarihi başlatan ilk yazılı anlaşma olan Kadeş Muahedesi'nde, Hitit Hakanı Muvattaliş'in yanında, hatununun da imzası bulunmazsa, muahede, muahede olarak kabul edilmez. Hitit Hakanı Muvattaliş'in bu tarihte savaştığı kişi, Mısır Firavunu II. Ramses'tir ve orada da bu yazılı anlaşmanın bir metni, sonradan, taş üzerine hak ettirilmiştir. Zannediyorum öyledir.

Suat BALLAR- Efendim, benim burada, tebliğimde belirttiğim tanımlama, aslında genel bir tanımlama. Özellikle bu konuyu incelemiş değilim; çünkü benim konum bu değildir. Benim konum, ailenin gereksinmelerine ilişkin bir konuydu. Ancak, Sayın Dürrüzade'nin de belirttiği gibi, Yahudilerde olduğu gibi, Türklerde de ataerkil bir aile düzeni olmakla beraber, bu tümüyle babanın yetkilere sahip olduğu anlamında değildir. Yazımda da zaten belirtiyorum. Tabii eşe de birtakım haklar verilmiştir, çocuğa da birtakım haklar verilmiştir. Bunu çok geniş irdelemek mümkün; ama, ben özetle irdelemişimdir. Başlangıcını filan belirtmiş de değilim.

Kâmil ŞAHİN- Ben, Sayın Hocamızın hazırlamış olduğu bu ilmî belgeye ilaveten bir hususu arz etmek istiyorum. O da şudur: İslâm-Türk ailesi, dünyanın hiçbir tarafında, hiçbir yerinde görülmeyen sağlam bir aile birliğidir. Bunun bir örneği olarak, geçen sene, 1993 yılında Köstence'de yapılan bir sempozyumda zannedirim Romanyalı bir profesör, kalktı ve şöyle dedi: "*Ben dedemden işittim, bana dedi ki, 'oğlum, Türklerde öyle bir aile birliği vardı ki, öyle bir birlik vardı ki, biz bunlara hayran olurduk. Hatta, Türkler gitti, insanlık bitti' dedi.*" Bizim, bunu da hatırlatmamızda, zannedirim başkalarının ağızından kendimizi anlatmamızda fayda vardır. Bunu ilave etmek istedim.

Prof.Dr.Orhan Cezmi TUNCER- Efendim, teşekkür ediyoruz Suat Bey'e.

Genellikle bizde, vakıf kurmayı vergi kaçırmak şeklinde yanlış bir yorumla kullanırız, bunu hep işitiriz. Bu zürri vakıflar hakkında ben de bir şeyler okurken, özellikle vergisini verdikten sonra kalan kısmın evlatlarına pay edilmesi gibi bir notu duyunca, daha da memnun oldum ve bu yanlış bilginin yanlışlığını ortaya koyması açısından da sevindim.

O konuyu bize biraz açıklar mısınız? Bilgilenmek açısından söylüyorum. Bu birincisi.

İkincisi, zürri vakıf olduğuna göre, kardeşlerine mi bırakıyor? Siz, "*Kardeşlerine kalsın, evlatlarına değil!*" dediniz galiba yanlış anlamadıysam. Veyahut da, bu arada, hem evlat, hem kardeş varsa nasıl pay edilecektir?

Üçüncüsü, doğrudan doğruya eğitim amacıyla zürri vakıflarda ayrı bir not var mı; yani, çocuklarının eğitimi için bir not var mı? Zürri vakıflar genellikle galiba evladın ekonomik güvencesini sağlayan bir nitelik taşıyor. Acaba, doğrudan eğitimine, mesleki öğrenimine ait notlar var mı? Bu konuda da bilgilenmek istiyorum.

Suat BALLAR- Efendim, şimdi, zürri vakıflarda, vakfın bir yıl içerisinde elde edilen gelirlerinden, öncelikle giderleri çıkarılıyor. Tabii bunun içerisinde, o devirde ödenmesi gereken vergiler, öşürler varsa, bunlar da veriliyor. Ondan sonra kalan gelirlerden, vakfın hayrî hizmetlerine gereken giderler, harcamalar yapılıyor; köprü yapılıyor, yol yapılıyor, han yapılıyor ya da çevreyle ilgili düzenlemeler yapılıyor, doğayla ilgili çalışmalar yapılıyor. Ondan sonra kalan net gelir, evlatlar arasında bölüşülüyor.

Eğer vakfeden, bir tertip, bir düzenleme öngörmüşse, o zaman bu değişiyor. Bir misal olarak arz edeceğim. Ki biraz evvel bu, 1262 tarihli vakfiyede belirtildiği gibi, diyor ki: "*Menafi'i vakfı mezkûrdan, her ne fazla baki kalur ise, evvelen labisi, libası hayat oldukça kendi nefsim...*" Yani, önce kendi nefsim, kendi canıma diyor. "*Vefatımdan sonra ancak, teuliyet-i mezkure, vazife-i mersumesiyle evladıma ve evladı evladıma, batnen bade batnin ve karnen bade karnin ve fazla-i vakfı mezkûr, mecmu' evladım ve evladı evladımın beyinlerinde ales-seviye tevzi ve taksim oluna.*" Yani, ben hayatta olduğum sürece net gelirlerin tamamı bana aittir. Ama, ben öldükten sonra, bu çocuklarının arasında taksim edilecektir. Eğer, çocuklarından biri vefat etmişse, onun hissesi, ölenin çocuklarına geçmeyecektir, ölenin kardeşlerine geçecektir. Batnen bade batnin, soydan soya ve karnen bade karnin, dönemden döneme. Eğer o kuşakta kimse kalmamışsa, yani çocukları arasında kimse kalmamışsa, o zaman, o ölen çocuklarına o gelir intikal ediyor. Yani, dönem dönem ve soy soy intikal ediyor. Eğer bu kayıtlar konulmamışsa, o zaman kim varsa onlar arasında eşit olarak dağıtılabilir.

Böyle bir farklılık ve böyle bir düzen var. Tabii bu şimdi kalmamış.

Bir hususu daha ifade edeyim. Buna gerek görmemişler; çünkü, esas olan hayır, topluma yapılmaktadır, yapılmıştır. Kişiye zaten bir gelir bıraktıkları için, ayrıca o bireyin gereksinmelerini karşılayacak herhangi bir para ayırmamışlar, buna gerek görmemişler. Kişi zaten geliri alıyor, belli bir para alıyor, ihtiyacını gidersin ama, ondan önce de topluma birtakım hizmetler yapılsın deniliyor. Yani, bugünkü aile vakıflarında, bireyin gereksinmelerini karşılayacak bir gelir tahsisi, orada yoktur.

Dr. İbrahim ATEŞ (Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Dairesi Başkanı)- Efendim, saygıdeğer Ballar'a teşekkürlerimizi sunduktan sonra, biraz konuya açıklık getirecek görüşlerimi arz etmek istiyorum. Biraz da, Prof. Dr. Sayın Orhan Cezmi Tuncer'in sorusuna cevap olacak nitelikte ek bilgi sunmak istiyorum.

Tabii, Sayın konuşmacının belirttikleri gibi, aile vakıflarında ana unsur -okuduğumuz, incelediğimiz belgeler, vakfiyeler ışığı altında arz etmek istiyorum- ailede birliği, bütünlüğü sağlamak. Bunun ötesinde, aile vakıflarının, bilhassa yönetim konusunda, tevliyet işlerinin, ailenin evladının inkırazına kadar, çocuklarına şart edilmiş olmasında, vakfa sahip çıkılması ve korunması hususunda daha çok titizlik ve itina gösterilmesi ön planda bulundurulmuş. Bir vakfa, bir başka kişinin yönetici olmasıyla, o vakfın soyundan gelen birinin yönetici olması arasında, takdir edileceği üzere, bir hayli fark var. Kişi, atasının, dedesinin kurduğu vakfı yönetirken, onun kılına dahi zarar getirmemeyi zannedirim ön planda bulunduracağı takdir edilir.

Bunun yanında, incelediğimiz bazı vakfiyelerde, zürri vakıfların vâkıfları, vakfedenleri, bilhassa eğitim müesseselerinde, medrese ve mektep gibi müesseselerde görev alacak, tedris görevinde, eğitim görevinde bulunacak kişilerin kendi soylarından olmasını da özellikle şart koşmuşlardır.

Dolayısıyla, o vâkafın yaptırdığı medrese veya mektepte, kendi çocuğunun veya torununun eğitici olmasını öngörmesiyle, her şeyden önce, kendi çocuğunun bilgili olarak yetişmesini -zımnem de olsa- göz önünde bulundurmuş oluyor. Dolayısıyla, zürri vakıflarda eğitime ağırlık verilmiş bulunmaktadır.

Hüseyin Ragıp UĞURAL (Emekli Vali)- Efendim, ben iki ayrı ailenin vakıf evladı olarak, bir konuda bilgi arz etmek istiyorum.

Antep'te, Hacı Nasır Vakfı diye bir vakıf var. Bu benim ana dedem tarafından tesis edilmiş bir vakıf. Bir de, kendi babamın, sekizinci batında dedem Hüseyin Paşa'nın kurduğu vakıflar var. Bu birinci vakıfta, kız ve erkek evlat mürtezike olarak görülüyor ve vakfın geliri evvela masraflar çıktıktan sonra, ne kadar o Hacı Nasır Vakfından gelen aile varsa, kız-erkek ayırdetmeden, gelir dağıtılıyor.

Tabii, mesela kızın çocukları, kızın torunları ne kadarsa, o birinci vakfın binlerce mürtezikası oldu. Bir zamanlar 2 lira senede gelir veriyorlardı. Hatta zaman geldi, yarım liraya düştü. Bu suretle, o vakfın evlatları, o vakıfla alakalarını kestiler. Ben şahsen, çocukken o vakıftan bir hisse beklerken, şimdi takip etmez oldum; çünkü, binlerce insana... Antep'te bir çarşı var, çarşının içinde cami var, camiin etrafında dükkânlar var, o dükkânlardan gelen gelir, böyle binlere, hatta yüzbinlere dağıldı mı, evladı hiç ilgilendirmiyor.

İkinci vakıfta, Hüseyin Paşa'dan gelen vakıfta, yalnız erkek evlada kalıyor. O da, nesep ilamı çıkarcak, nesep ilamını çıkardıktan sonra hisse alacak. Zaman oluyor, bundan faydalanacak şahıs, 8-10 kişiye düşüyor. Bu itibarla da bu erkek evlat, mütevelliden ayrı olarak da, vakıfla ilgileniyor. Vakfın geliriyle ilgileniyor, imarıyla ilgileniyor ve vakfa o zaman evlatlar tarafından sahip çıkılıyor. Birinci şekilde, evlatlar sahip çıkamıyor vakfa. Hatta, beş sene evvel... O birinci vakfın evladından, Vakıflar Umum Müdürlüğü Abideler Bölümünde çalışan bir arkadaş da var, mütevellilik de artık cazip gelmemeye başlamış birinci vakıfta. Mütevellisi olmadığı için, belli süre geçtikten sonra, mazbutaya intikal ediyor o vakıf.

Halbuki, bahsettiğim ikinci vakıfta, erkek evlada meşrut. O vakfa daima sahip çıkılmış, daima takip edilmiş. Zaten mütevellilik, batını evvelde bulunan erkek evladın, ekber, eşhed ve aslahına şart edilmiş olduğu için, o kesin kıstaslarla mütevellisiz kalmıyor. Sonra erkek evlat olduğu için, erkek daima takip ediyor ve kuruluş tarihi olan 1131 tarihinden bu zamana devamlı olarak mütevelliler ve erkek evlatlar vakıflarıyla ilgilenmişler.

Bu çok önemli bir husus. Buna işaret etmek ihtiyacını duydum.